

Елин Пелин, Георги Райчев, Йордан Йовков, Ст. Ц. Даскалов, Ангел Каралийчев, Кръстьо Белев и т. н., които излизат през 1962 г.

Разбира се, беглата и не съвсем пълна библиографска регистрация на преводите, изразена в изброяване на автори и произведения, не дава точната картина за проникването на нашата белетристика в чужбина. Необходимо е наши вещи специалисти и литературоведи да пристъпят към системно и подробно изследване, конкретно и задълбочено да разгледат състоянието и качеството на отделните преводи. Като се изключи статията на проф. Петър Динеков „Две полски антологии на българската литература“ и няколко още рецензии, нашият читател не е осведомен доколко и в каква степен съответните чужди преводачи са съумели да предадат адекватно идейно-художествената същност и характерните особености в стила и езика на даден български автор. Наложително е да се приведаат в известност и оценките за български книги, публикувани в чуждия печат.

Българската книга оказва плодотворно влияние за развиване на литературните връзки и духовното общуване с чужбина. Нашата белетристика съдейства за разширяване на културното сътрудничество между страните от социалистическия лагер, спомага за взаимното опознаване и приобщаване към културните ценности.

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА В ЗАПАДНИТЕ СТРАНИ

Николай Дончев

Не може да се каже, че българската литература е позната в западноевропейските страни. За това най-ярко показват понякога твърде странните бележки, които се появяват в някои западни издания, и то сериозни, като „Ларус мансюел“ например за нашата литература, в които освен груби фактически грешки, намираме и такива оценки, които направо будят и недоумение, и усмивка. Нима не беше действително просто комичен краткият очерк за българската литература в разкошното издание на голямото парижко издателство Ашет „Съвременните литератури в света“, което съевременно беше отбелязано и на страниците на „Литературна мисъл“? Но дали тук, в статията на този автор, Бернар Жорж, нямаше и някаква умисъл? Много неща, които съдържаеше този текст, ни дават решително основание да предполагаме известна умисъл.

Ако се върнем в близкото минало, което предшества историческата дата 9 септември 1944 г., можем да отбележим като най-сериозен опит на френски език да се представи българската литература, макар и в твърде сбита форма, книгата на бившия директор на Френския институт в София преди войната проф. Жорж Ато, озаглавена „Българска литература“, и излязла в поредицата „Панорами на чуждите литератури“ (издание Кра, Париж). Касае се, разбира се, до труд, написан от чужденец. До 9 септември 1944 г. българската литература имаше двама свои отлични познавачи и преводачи в Италия — Енрико Дамиани и Луиджи Салвини, които си отидоха, за жалост, много предивременно, но оставиха неколцина ревностни ученици — те продължиха и продължават след смъртта им тяхното забележително дело на български преводи.

Факт е, че след 9 септември 1944 г., вследствие на коренно променените условия за творчески труд, разгърнат в най-широк диапазон във всички области на националната култура, се даде нов и значителен тласък на усилието да се покажат по-крупни произведения на нашата художествена литература на външния свят, като се преведат на големите европейски езици. В това отношение се насърчиха усилията и на наши

приятели чужденци, които проявяваха интерес и се занимаваха с проблеми пряко или косвено свързани с българската литература.

В Италия Енрико Дамиани и Луиджи Салвини продължиха в малкото години, които живяха след приключването на Втората световна война (първият почина през месец декември 1953 г., вторият през месец юни 1957 г.) своята твърде плодovита дейност като учени българоведи и като преводачи на художествената ни литература. В 1946 г. излезе за пръв път на италиански език Вазовият роман „Под игото“ (под редакцията на Е. Дамиани). Преводът се яви с непълно заглавие „Игото“ (Il giogo) и с доста грешки в текста, чиято коректура се е водила в отсъствието на редактора. В 1947 г. Дамиани публикува под надслов „История на разбойника Белимелецът“, сборник с Вазови разкази, между които фигурират едни от най-познатите творби в проза на нашия национален поет: „Хаджи Ахил“, „Белимелецът“, „Дядо Йоцо гледа“, „Бикоглав“, „Една българка“, „Иде ли?“, „Митрофан и Дормидолски“, „Павле Фертигът“, „Целувката на Македония“ и др. Антологията се предшества от доста обширен очерк за Вазов. В своите бележки за автора и книгата италианският специалист-българовед пише между другото: „Иван Вазов е най-големия български писател, в чието име са синтезирани смисъла и стойността на една млада и жизнена култура. . . Цял един непознат свят, неочаквано богат, ни се разкрива тук, в страниците на тази сбирка с разкази.“

През същата 1947 г., все под редакцията на Енрико Дамиани, излиза антологията „Български новели“ (издание Едисон, Рим), в която са представени с подбрани творби двадесетина писатели, към които съставителят на сборника е написал обяснителен предговор. Дело на Енрико Дамиани е и публикуваната през 1950 г. „Антология на съвременната българска поезия“ (кн. I от серия I — текстове — Публикации на семинара по славистика при Неаполския университетски източен институт, издание на Каза Едитриче Рафале Пиронти е фильи, Неапол). Антологията представлява доста внушителен том (431 страници) с паралелни тестове: български и италиански. Застъпени са двадесет и шест поети: от П. Р. Славейков до Никола Вапцаров. И тази антология се предшества от доста обширен предговор (30 страници), в който италианският автор ни дава кратки бележки за представените поети, илюстриращи типичното и най-характерното в творческия образ на всеки отделен поет.

Към предговора е прибавена и библиография на български поетически произведения, преведени на френски, италиански и немски, както и на литературно-критически статии, очерци и бележки, писани или преведени на поменатите езици. Делото на Енрико Дамиани като преводач от български език спада главно към периода между годините 1925 (когато той публикува първите си опити: „Българско сърце“, избрани разкази от И. Вазов, и антологията „Български поети“) и 1944 г. Настоящите наши бележки обхващат времето след 1944 г. до днес. Онова, което Е. Дамиани публикува в течение на деветте години до деня на смъртта си, е пръснато в повременни издания, които бъдещият биограф тепърва ще установява и описва.

Вторият крупен българовед и преводач Луиджи Салвини, който начева своите занимания с българска литература още като студент през 1931 г. и четири години по-късно полага изпит (лауреа) с теза върху „Българската литература от Освобождението до Първата балканска война (1878—1912)“, развива особено плодovита дейност като преводач от български през последните няколко години на своя кратък живот, тъй като той почина едва 46-годишен. Дружеството за културни връзки между Италия и България в Рим в сътрудничество с римския издател Каручи основа след смъртта на Луиджи Салвини поредица от книги на негово име. В тази поредица досега са излезли девет книги на наши писатели и поети, от които осемте са преведени от Луиджи Салвини. Поредицата се открива с пиесата „Снаха“, драматизация на Ал. Хаджихристов по едноименния роман на Г. Караславов, която излезе като пръв номер на поменатата серия през 1954 г. Към текста на пиесата Л. Салвини е написал предговор, който съ-

държа бележки върху българския театър. Трябва да прибавим, че по превода на Салвини (направен твърде свободно с оглед на сценичното му качество) пиесата „Снаха“, режисирана от италианския театрал Карло ди Стефано, се игра с добър успех в римския „Театро ден сатири“, а по-късно бе представена и от радио-телевизионния театър в Рим.

В поредицата, носеща името на Луиджи Салвини, излязоха в течение на шест-седем години като нейни отделни номера предимно и главно в превод на Салвини поемата „Септември“ на Гео Милев, стихотворенията и избрани страници от прозата на Христо Ботев, два тома „Антология на българската лирика“, романа „Снаха“ (под надслов „Снахата на Юрталана“, за разлика от заглавието на пиесата) от Г. Караславов, един том „Български народни песни“ и сборникът с разкази „Балкан“ от Йордан Йовков. Докато първият том от антологията на българската лирика, в който са поместени стихотворения на стари наши стихотворци: от Димитър Попски и монах Иларион до революционния Христо Ботев, е изцяло дело на Луиджи Салвини, вторият том, който започва с Иван Вазов и свършва с младия Владимир Башев, е колективно дело, тъй като към преводите, извършени от Салвини, за пълнота на антологията, отразяваща съвременното състояние на българската поезия (все пак твърде непълно!), са прибавени преводи и от други италиански специалисти и познавачи на нашия език: Ренато Поджоли (превзеходни са неговите преводи на Николай Лилиев), Енрико Дамиани, Чичита Сака, Леоне Пачини, Лавиния Борниеро-Пикио, Луиджи де Лаурентинис. По-голямата част от преводите остават все пак дело на Енрико Дамиани и Луиджи Салвини. На последния ние дължим и превода на комедията „Големанов“ от Ст. Л. Костов. Както „Снаха“ на Ал. Хаджихристов, така и Костовата комедия не са обикновена транспозиция на реплики от един език на друг, те са просто претворени на италиански, и тъкмо в това претворяване се чувства майсторството на преводача, таланта на Луиджи Салвини да се вживява в художественото произведение, за да ни го предаде с неговата атмосфера, с логическия и поетическия акцент на мисълта и на фразата, с цялата негова специфика, която произтича както от националния облик на писателя, така също и от неговата творческа индивидуалност.

Блестяща илюстрация за силата и изразителността на художественото майсторство в преводаческото изкуство на Луиджи Салвини намираме в неговия превод на Гео Милевата поема „Септември“. Салвини пристъпва към нелекия превод на тази поема преди всичко с едно широко познание както на творчеството на българския поет, така също и на политическите условия, на обстановката, в която се разгъна историческото Септемврийско въстание в 1923 г. На италианския преводач е добре позната географията на местата, където се развиха епичните събития; на фона на тези революционни събития се изрязва с особена яркост фигурата на поп Андрей, чийто безпримерен акт на героизъм съставлява поантата в поемата „Септември“. Тъй силно и внушително поетът е изобразил своя герой, самоотверженият медковски поп, че големият италиански прогресивен художник Ренато Гутузо, който е илюстрирал италианското издание на поемата, е предал образа на поп Андрей с разтърсваща мощ, лъхаща от цялата неотразима фигура на героя. Гутузо е изписал този образ в няколко момента от борбата на поп Андрей с адекватна на поетовата творческа мощ. Не може без вълнение наистина да се прочетат в отзивистия превод на Салвини ония лапидарни стихове, в които Гео Милев предава динамично върховния момент, в който героят-поп посреща смъртта. . . . Както отбеляза на времето италианският прогресивен печат, поемата „Септември“ представлява висок поетически образец на граждански и революционен лиризм.

Дейността на Енрико Дамиани и Луиджи Салвини като българоведи и преводачи на българската литература, която заслужава и трябва да намери един ден пълна и всестранна оценка у нас, съставлява може би една от най-ценните глави в историята на литературните и културни отношения между България и Италия. Тази дейност про-

прави път и даде тласък по-нататък на техни ученици при Института за славянска филология в Римския университет и при Неаполския университетски източен институт да продължат делото им, за жалост далеч не в ония размери, в каквито се разгъна делото на учителите.

В периода, за който се отнасят тези наши бележки, трябва да отбележим като крупен факт новия превод на „Под игото“ (издание на Едитори Риунити, Рим), дело на Лавиния Борниери-Пикио, авторка също на една „История на българската литература“ (1958). Преводът излезе през 1960 г. заедно с краткия предговор на И. Вазов към петото издание на романа от 1920 г. Преводачката е написала увод от седем страници, съдържащ общи бележки върху българския писател и върху неговия роман. „При превода — пише тя — се е държало сметка, доколкото е било възможно, за всички ония граници на романа, които определят неговото историко-културно значение: не се е търсело да се „разукрасява“, дори е била пожертвувана самата италианска форма заради верността. Твърде голяма обаче беше опасността — прибавя преводачката — да не би „ретушите“, наложени от нашата днешна чувствителност, да увредят стилистическата структура на едно произведение, което трябва да съхрани облика на XIX век в специфичния български смисъл на думата.“

С двата превода на две крупни произведения на нашата класическа и съвременна литература — „Под игото“ и „Чифликът край границата“ Лавиния Борниери-Пикио се явява днес една от най-активните българоведки и преводачки на българската литература в Италия. В скоро време в неин превод ще излезе и друго едно наше класическо произведение — „Бай Ганьо“ от Алеко Константинов, — над чийто превод тя работи упорито вече от няколко години насам. Трябва да се признае особената трудност, която съставляват за един преводач „Под игото“ и „Бай Ганьо“, в чийто текст има напастени думи и изрази от народните говори, както и немалък брой чуждици, предимно „турцизми“. Лавиния Борниери-Пикио е проявила особена грижа към точността на текста, което на места утежнява стила и уврежда гъвкавината на фразата в превода. И в превода на прозаически художествени произведения, както в поезията, известна „лиценция поетика“ е допустима, без да се наруши спецификата на стилистическата структура.

В 1957 г. италианският поет и виден художествен критик Марио де Микели, подпомогнат от двама познавачи на българския език, Леонардо Пампури и Валтер Андреани, публикува в поредицата „Омнибус“ (№ 36) на „Едициони Аванти“ (Милано) двадесет стихотворения на Никола Вапцаров. В един предговор от 15 страници, който осведомява добре италианския читател за личността, творческия път и жизнената съдба на поета, де Микели пише: „Вапцаров е социалистически поет, патоса на социализма изпълва всеки негов стих, той е основа на всяко негово стихотворение. Не се касае само до интелектуално убеждение, но до нещо, което пронизва цялото негово същество, което е в собствената негова природа. Оттук и правдивостта на акцента, който имат всички негови политически стихотворения и интимната сила на убеждението, което те притежават. Достатъчно е да се прочете едно стихотворение като „История“, за да се почувствува това.“ Нека прибавим по този повод и следния факт: на срещата в Рим между италиански и съветски поети през есента на 1957 г., говорейки за „поезията на нашето време“, големият италиански поет, Нобелов лауреат, Салваторе Куазимодо цитира с думи на висока оценка тъкмо Вапцаровото стихотворение „История“, за да изтъкне новия революционен дух в поезията на нашето съвремие.

Успоредно с превода на Ботев от Лунджи Салвини, цялостен превод на Ботевите стихотворения (без „Патриот“) публикува по същото време и Марио де Микели в сътрудничество с поменатите двама свои съотечественици, познавачи на нашия език. Както при превода на Вапцаров, така и тук, при Ботев, Марио де Микели е използвал и съществуващите френски преводи на двамата наши поети (на Вапцаров от Пиер Сегерс, на Ботев от Пол Елюар). Италианската реч на Ботевия стих в превода на де Ми-

кели звучи с необходимата ритмическа ударност и изразителност. Най-сетне на Марио де Микели дължим и една малка антология от стихове на 21 български поети-антифашисти, между които са: Цветан Спасов, Кирил Маджаров, В. Воденичарски, Хр. Козлев, С. Велчев, В. Карагьозов, Ив. Нивянин, Хр. Кърпачев и др.

Съвременната българска литература е представена на италиански още с крупния роман на Стоян Зогорчинов „Ден последен“, излязъл в красиво тритомно издание на римското издателство „Паолине“ в превод, направен по руския превод на романа, от Хана Мирецка и Аурора Бенеамино. При същото издателство, от същите преводачки, излезе в 1960 г. повестта „Мехмед Синап“ на Людмил Стоянов. От същия автор, все при „Паолине“, излезе и повестта „Холера“, преведена от френски.

В 1963 г. проф. Леонардо Пампури, отличен познавач на нашия език, публикува при „Паолине“ един твърде луксозно издаден сборник с избрани разкази от Елин Пелин под надслов: „*Felicità di poveri diavoli*“ срещу оригиналното заглавие на разказа „Сиромашка радост“. Сборникът съдържа седемнадесет разкази между най-известните на именития наш белетрист, като „Андрешко“, „Старият вол“, „На она свят“, „Печена тиква“, „Ветрената мелница“, „На браздата“, „Косачи“, „Спасова могила“, „Летен ден“. . . Преводът е извършен от оригинала и трябва да се каже, че проф. Пампури е вложил и любов и особена грижа да поднесе на италианския читател едни от най-хубавите страници на Елин Пелиновата художествена проза, като се е старал да съхрани при транспозицията до пределна възможност типичните отлики на Елин Пелиновия стил — преди всичко простотата на неговото повествование, непринудеността на диалога и лапидарната изразителност на пейзажа като фон на събитието, на случката, на епизода. Италианският преводач е подирил думи и изрази, логически и емоционално адекватни на оригинала, и ако се въздържа на илюстрираме казаното с надлежни пасаж, правим това, за да не обременяваме технически текста.

Още в първите години след освобождението на Италия от фашизма, в 1945 г. Чичита Сака публикува (издание „Сандрон“, Рим) с предговор от Енрико Дамиани, сборника с малки разкази на Елин Пелин „Аз... Ти... Той“. Владееща добре нашия език, живяла известно време в страната ни, Чичита Сака, предава с хубаво вникване в спецификата на Елин Пелиновия стил отликите на неговия начин на повествование, характерен с лекия хумористичен подход в характеристиката на героите, в рисунъка на техните постъпки, в шрихирането на декора. Енрико Дамиани, както винаги въвежда италианския читател в творческата биография на писателя с точни данни и факти за живота и делото на Елин Пелин. Изобщо във всеки свой критически очерк, в бележките и рецензиите за наши автори и книги Е. Дамиани проявява широка осведоменост и точно знание.

Един от първите приноси на Луиджи Салвини в годините след освобождението на Италия, именно в 1950 г., за опознаването на новата българска литература в родината на Данте е неговият превод на повестта на Емилиян Станев „В тихата вечер“ (издание на „Универсале економика“, Милано). Преводът се предшествува от кратък очерк, в който за пръв път, успоредно с бележките за автора на повестта, се отбелязват произведения на прогресивната българска литература като „Селкор“ от Г. Караславов, „Село Борово“ от Крум Велков, „Мехмед Синап“ от Людмил Стоянов, „Втора рота“ от Павел Вежинов.

Вън от тези отделни книги не е безинтересно да споменем, че отделни разкази на наши писатели: глава от романа „Снаха“ на Г. Караславов (преди излизането му в отделна книга), „Разказ за една бегония“ от Св. Минков, „Крадецът на праскови“ от Ем. Станев излязоха в годишните антологии (за 1958, 1959, 1960) на миланския издател Алдо Мартело: „Най-хубавите разкази от всички страни“ под редакцията на видния критик Доменико Порцио. Цикъл стихове от Елисавета Багряна беше публикуван в периодичния орган на международното сдружение за поезия „Ил Джорнале деи поети“, който излиза под редакцията на известната италианска поетеса и общественич

ка Едвидже Пеше Горини, а органът на Европейската общност на писателите „Л' Еуропа летенариа“ помести цикли от стихотворения на Е. Багряна, Валери Петров и Блага Димитрова. В същото списание (брой 28) се яви непубликуван досега автобиографичен очерк от Г. Караславов, по случай 60-годишнината от рождението му, заедно със скица на писателя (от Л. Гуляшки).

Като издание на литературния лист „Либер арте“ (Рим) излезе в 1959 г. малка антология под надслов „Български белетристи“ (Narratori bulgari) с избрани страници от петнадесетина съвременни наши писатели, публикувани преди това в италианския периодичен и всекидневен печат. Върху книгата не е отбелязано името на преводача или преводачите.

Във Франция броят на произведения от българската литература, преведени на френски език, далеч не е тъй значителен, както това видяхме в Италия. Преди всичко ни нямаме в тази страна такъв брой преводачи от български език. В периода, за който говорим тук, двете последни десетилетия крупно събитие представлява Елюаровият превод на Ботевите стихотворения (издание на „Едитюр Франсе Реюни“, Париж, 1952). Френският поет е работил над Ботевите стихотворения по дословен превод от българския оригинал, с надлежните необходими указания относно размер, стилно-езикови особености, исторически и други данни. Пол Елюар не е превеждал в ординерния смисъл на думата, нещо, което той не е можал да стори поради незнание на нашия език; той е „адаптирал“ Ботевия стих на френски, но в това претворяване поетът е държал да отрази духа на Ботевата революционна поезия. Подобна емоционална и логическа адекватност на два поетически текста е рядко постижение в преводаческата практика. У Ботев стихът е прост, ярко предметен, ясен, с вътрешна динамика, която определя неговия акцент. Ето тази особеност Елюар е предал с поразяваща точност. Не е в задачата ни тук да подлагаме на подробна оценка превода на френския поет, в който безспорно, при внимателно обглеждане, могат да се открият някои слабости, които произтичат и от трудността да се намери абсолютен еквивалент на извештните типични ботевски думи и които нашият поет заема от народните говори. Френският поет Жан Марсьонак в рецензията си за Елюаровия превод на Ботевите стихотворения (вж. „Ле летр франсез“, бр. 431, 18—25 септември 1952) пише: „Народната песен, тъй ярка у поета, понякога дори тъй живописна, е включена в една широка и обхватна рамка с едро очертани линии. И аз мисля, че преди всичко наличието на тази рамка, на тези общи ръководни принципи на поезията, тъй чувствителна у Елюар, му е позволила да осъществи, въпреки разликата на езиците и незнанието на български, един превод на Ботев, който е удивителен успех.“

Известната френска писателка Елза Триоле е написала доста дълъг увод към френското издание на Ботевите стихотворения, в който говори за живота, подвига и героичната смърт на българския поет. Поставяйки Ботев във фалангата поети, осъдени на изгнание, затвор, насилствена смърт като Пушкин, Байрон, Юго и др. Елза Триоле казва: „Биографията на тези поети съдържа всички необходими черти, за да се превърне в легенда, човек може да разказва живота на такива хора като приказка вечер край огнището. . .“

Една година след Ботев на френски, в поредицата „Около света“ (издание на Пиер Сегерс), в превод на самия Пиер Сегерс, известен и като поет, излезе сбирка избрани стихотворения на Никола Вапцаров, с предговор от познатия у нас френски есеист и критик Жан Канапа. Сбирката съдържа двадесет стихотворения. Пиер Сегерс е „адаптирал“ текста по дословен превод от български, като се е придържал близо до оригинала. Сам поет на Съпротивата, Пиер Сегерс е почувствувал революционната лирика на нашия поет-комунист с цялата нейна вътрешна сила и убедителност, с нейния патос, с вярата на българския поет в едно по-светло бъдеще на човека, когато, както той говори, „животът ще бъде песен“. Френският стих на П. Сегерс звучи откровен, не е римуван там, където авторът римува, неговата мелодика се определя от вът-

решения ритъм на поетическата фраза. В същата поредица (у същия издател) излезе през 1957 г. сборник с избрани стихотворения на Елисавета Багряна в превод на пишещия тези редове. Антологията съдържа тридесет и осем стихотворения, взети от сборниците ѝ: „Вечната и святата“, „Звезда на моряка“, „Сърце човешко“ и „Пет звезди“. Изданието е снабдено с кратък увод, написан от преводача.

У същия издател през 1956 г. излезе сборник с очерци и разкази под надслов „Български страници“ („Pages bulgares“, 200 стр.) от следните наши писатели: Ботев, Вазов, Елин Пелин, Й. Йовков, Хр. Смирненски, Л. Стоянов, Павел Вежинов, Камен Калчев, Орлин Василев, Св. Минков, Ем. Станев. Предговор към сборника е написал познатият у нас френски писател Пиер Гамара. Парижкият издател Фернан Натан публикува в 1955 г. сборник с „Български приказки и легенди“ (256 стр.), подобрени от А. Баждаев (по А. Каралийчев) и представени на френски от Роберт Филипон.

В два разкошно издадени тома излезе през 1957 г. във Франция (Клуб на френските библиофили) пълен превод на „Под игото“, дело на Стоян Цонев, Соня Пенчева и Виолета Йонова, под литературната редакция на Пиер д'Еспезел. Видният френски славист проф. Андре Мазон е написал увод от 9 страници, с който представя романа и неговия автор на френските читатели. В своята критическа оценка на „Под игото“ проф. Мазон ни казва, че откровеността на Вазовото виждане „ни напомня неведнъж „Ватерлоо“ на Стендал, „Севастопол“ на Толстой, спомените от войната на Гаршин. . .“ В същата „оценка“ четем по нататък: „Големият английски критик Едмънд Гос е, който в 1894 г. откри „Под игото“ за западните читатели: „Първото гениално произведение, написано на един език, който съхранява още всичката своя сочност. . . , безспорно български шедьовър, един от най-добрите романи, който Източна Европа е изпратила на Запада“, пишеше Гос в предговора към английското издание. А Луи Леже, без никакво колебание, му определяше „в литературата на балканските славяни също такова славно място, каквото „Война и мир“ заема в руската литература“.

Френският превод на „Под игото“, въпреки трудностите, които представлява езика на писателя, размесен с много чуждици, регионални думи и изрази, е извършен внимателно, точно, с подходяща оцветеност в разказа и в диалога.

В превод на проф. Роже Бернар, завеждащ катедрата по български език и литература при Висшето училище за живи източни езици в Париж, а от известно време и лектората по български език при Сорбоната, излязоха на френски език, издадени у нас миналата година, избрани страници от Й. Йовковите „Старопланински легенди“, повестта „Немили-недраги“ от Ив. Вазов и избрани разкази от Елин Пелин под надслов „Под манастирската лоза“. Преводът и на трите книги е извършен с присъщата на проф. Бернар ревнивост и вкус към граматически адекватна и точна фраза.

На проф. Роже Бернар дължим превода и на двете повести на Ем. Станев: „В тиха вечер“ и „Крадецът на праскови“, издадени в една книга под втория надслов от ЮНЕСКО в серията „Алсион“.

Освен с повестите на Ем. Станев, съвременната българска проза е представена на френски с романа „Снаха“ на Г. Караславов и първата книга от „Прюкключенията на Авакум Захов“ от А. Гуляшки. Романът „Снаха“ (френското издание е озаглавено „Севда“, по името на героинята) излезе през 1958 г. в изданията на „Клуб на приятелите на прогресивната книга“ в Париж. Преводът е направен от оригинала, без означение на преводача. Френският писател Пиер Гамара, като представя своя български събрат, в един кратък предговор пише: „Караславов не претендира да ни е дал тук една обща картина на положението на българските селяни от времето, в което се развива действието. Той е разказал една история и ни кани преди всичко да изпитаме наслада от неговия разказ. . . . Но затова пък те не са по-малко разкриващи. Така трагичното произшествие с Юрталана и неговите близки се извършва в обстановка на всекиднев-

ната реалност, която Караславов познава много добре и наблюдава в подробности, и която в същото време синовно обича. . . “

„Случаят в Момчилово“ (на френски „Mission à Momtchilovo“), с който А. Гуляшки дебютира в областта на криминалният роман, но не в неговата позната традиционна форма и съдържание а ла Жорж Сименон или Конан Дойл, но в духа на един нов социалистически хуманизъм, което особено ярко бе забелязано и изтъкнато в рецензията (във в. „Юманите“) на френския писател Жан Марсьонак, излезе в края на 1962 г. Книгата, преведена на френски от Г. А. Дзивгов (под редакцията на Силвиана Пенсо), се яви като първи номер на новооснованата серия криминални романи „Загадка около света“ (при „Едитър Франсе Реюни“). Романът бе препечатан насетне като подлистник от всекидневника „Юманите“.

В 1959 г. един почитател на поета Н. В. Ракитин, Андре Монтиньи, публикува във Франция една твърде внушителна по обем антология на избрани стихотворения на поменатия наш поет, преведени на френски направо от българския първообраз, и трябва да признае, с едно майсторство, което показва, че преводачът Андре Монтиньи познава много добре нашия език и владее версификационната техника с симпонираща сръчност. Стиховете са подбрани из почти всички стихосбирки на Ракитин, от първата „Под цъфналите вишни“, до последната „Черни мъниста“. Антологията е озаглавена „Песни за Балкана и за Дунава“ („Chants du Balkan et du Danube“). Никой наш поет досега не е представян на френски език с такъв значителен брой стихотворения, както Ракитин. Преводачът е написал твърде обширен очерк за българския поет, твърде документиран, с подробни сведения не само за творческия път на поета, но и за неговата жизнена драма, за трагичния му край.

Нюшателското издателство „Ла Бакониер“ (Швейцария) издаде през 1957 г. на френски в превод на Г. Дорчев известната повест на Людмил Стоянов „Холера“. Езикът на превода е плавен и се чете леко, адекватен е на оригинала. В бележката за „Холера“ се казва: „Човек се задъхва силно, когато чете този много хубав роман дори един холеричен не е отблъскваш, когато Людмил Стоянов го гледа.“

В Белгия също се проявява твърде жив интерес към българската литература. Вън от единични преводи и статии в печата за наши писатели и техни произведения, в Брюксел енергичният Шарл Моас, сам талантлив поет, публикува с подкрепата на „Дружеството за българо-белгийско приятелство в белгийската столица, под надслов „Букет от рози“ една антология на българската поезия с избрани стихотворения от 34 наши поети, класици и съвременни: от Ботев и Вазов до Иван Давидков и Павел Матев. Всеки един от тези тридесет и четири поети е представен с едно до три или четири стихотворения най-много. Впрочем с четири стихотворения е представен единствен поетът Хр. Радевски. Кратък предговор към антологията е написал Ал. Муратов.

Дело на Шарл Моас е и малката антология от избрани стихотворения на Блага Димитрова в издаваната от поета-академик Жео Либрешт поредица, назована „Одиотека“ (Audiothèque). Антологията съдържа 15 стихотворения, едно от които („Любов“) е дадено на български във факсимиле. Накрая е поместена кратка биография на поетесата с малък отзив за творчеството ѝ от Емил Петров, както и библиография на нейните оригинални произведения и на преводите ѝ.

Би било едно опущение да не споменем тук името на професор Шарл Йяр, от Лиежкия университет, виден славист, за особено голямото внимание, което той отделя на българската литература. В своя редовен преглед на книгите от славянските страни проф. Йяр отбелязва на страниците на голямото брюкселско списание „Синтези“ имена и произведения на наши писатели, а нерядко се явява и с преводи както на български приказки, така също и на стихотворения на наши поети. Един хубав цикъл от стихове на Е. Багряна, в превод на проф. Шарл Йяр, излезе в „Льо журнал де поет“, официален орган на международното сдружение за поезия, което урежда вече от много години на-

сам така наречените „Биенал“ в Кнок-Льо Зут, белгийско курортно градче на брега на Северно море.

Един млад швейцарски поет, Жак Юрбен, публикува в 1955 г. (издание „Нувел литератор“, Женева) малка „Антология на младата българска поезия“, в която е представил с по едно, две до три стихотворения следните наши поети: В. Петров, Б. Божилов, Н. Стефанова, Р. Ралин, Цв. Ангелов, Н. Зидаров, П. Матев, Д. Овадия, Кл. Цачев, Г. Джагаров, Ив. Радоев, Бл. Димитрова, С. Пенчева. Антологията се открива с кратък увод, който съдържа бележки върху насоките и духа на най-новата българска лирика. Цялата антология обхваща 62 стр.

Следва да прибавим тук и излезлите у нас в първите години след 9 септември 1944 г. на френски език книги, а именно: „Избрани творби“ на Хр. Ботев (1948), стихове и проза, под редакцията на Г. Цанев, превод на Л. Куюмджийска, Р. Игнатиева и В. Даскалова (с френски редактор П. Павлова); поемата „Септември“ на Гео Милев (1950), превод на Л. Куюмджийска; новелата „Една българка“ от Ив. Вазов (1950) и повестта „Танго“ от Г. Караславов (1955), превод на В. Йонова, под редакцията на Жан Канапа.

Съвсем слабо е проникването на българската литература в Англия и в страните, където се говори английски език. През 1954 г. в Лондон (издание Лоуренс и Уишарт) излиза в превод на Питър Темпест сборник с избрани стихотворения на Никола Вапцаров заедно със спомени за поета от негови близки и приятели. На следната 1955 г. с предговор от Хр. Радевски, Вапцаровите стихотворения излизат в нов английски превод, дело на един колектив от преводачи (в това число и Питър Темпест). Другите са: Катя Бояджиева, Марко Минков, Сидер Флорин, Маргарита Алексиева. Пак у нас, през същата година, в превод на Марко Минков, с предговор от Г. Цанев, излизат Ботевите стихотворения. По същото време, като наше издание на английски език е публикуван романът „Под игото“ на Ив. Вазов, превод на Маргарита Алексиева и Теодора Атанасова, с въведение от проф. М. Минков.

Наши издания на английски език са и следните книги: „Бялата лястовица и други разкази“ от Й. Йовков (1948), превод на М. Чолакова и М. Минков (с предговор от Малчо Николов); „Малки разкази“ (Short Stories) от Ив. Вазов (1950) превод на Жана Молхова и Питер Темпест; „Танго“, повест от Г. Караславов (1954), превод на А. Христофоров и А. Ризов; „На нивата“, антология (1957), съдържаща избрани разкази от класически и съвременни автори.

Трябва да отбележим с особено задоволство българоведческата дейност в Англия на проф. Вивиан Пинто, преподавател по български език и литература в Славянския и близкосточен институт при Лондонския университет, в чийто издания той е публикувал студии и преводи из нашата литература: „Ветрената мелница“ на Елин Пелин, Т. Г. Влайков, литературен очерк, „Българска проза и поезия“, с обширна студия върху дух, тенденции, автори и произведения на българската литература, отлично документирана, с множество референции към използваната литература предимно от наши извори. Студията е написана на английски език, но текстовете към нея, под формата на антология, са на български език. Изданието е от 1957 г. и е на „University of London — The Athlone Press“. Антологията съдържа откъси в проза и поезия от Вазов, Ботев, Михайловски, Константин Величков, Алеко Константинов, А. Страшимиров, П. Ю. Тодоров, Т. Г. Влайков, Л. Каравелов, Михалаки Георгиев, Никифор п. Филипов, Елин Пелин, Й. Йовков, П. Р. Славейков, П. П. Славейков, К. Христов, Яворов, Д. Дебелянов, Т. Траянов, Н. Лилиев, Смирненски, Багрина, Вапцаров, Ракитин, Мл. Исаев. Очевидно тя е предназначена за студентите, изучаващи български език.

В Испания, въпреки трудностите, които произтичат от политическото положение на страната, симпатично е усилието на младия прогресивен испански писател и пре-

водач от български език Хуан Едоардо Цуньига да запознае своите сънародници с произведенията на българските писатели. В 1944 г., заедно с българина Т. Нейков, той превежда Йовковата повест „Жетварят“. През 1949 г. в сътрудничество със същия, Цуньига превежда Вазовия роман „Под игото“. В едно писмо от 26 юни т. г. до пишещия тези редове Хуан Едоардо Цуньига съобщава, че е вече приготвил за печат, въпреки мънотните, които среща, бидейки прогресивен писател и общественик, нов труд върху българската литература.

Тук трябва да отнесем и излезлия през 1954 г. в Буенос Айрес „Избрани стихотворения“ на Никола Вапцаров (двадесет на брой), превод на Хулио Галер, с увод от преводача и едно стихотворение, посветено на нашия поет от Раул Гонзалес Туньон.

Най-сетне нека отбележим и съвсем предстоящото излизане в Западна Германия (като издание на „Киндлер Ферлаг“, Мюнхен) на съставената от видния немски писател Херман Кестен антология на световната литература, в която са представени Георги Караславов (с разказа „Нови пътища“), Камен Калчев (с разказа „Съкровището“), Елисавета Багряна, Никола Фурнаджиев, Св. Минков („Разказ за една безгония“).

Далеч не мисля, че с тези бележки се изчерпва без остатък онова, което в продължение на двете десетилетия (1944—1964) е преведено и издадено в чужбина от българската литература. Една точна и подробна библиография, която не би могла съвсем леко и в кратък срок да се установи, поради трудностите за справки и документация в редица страни, ще допълни с нови данни един подобен преглед, в който трябва да бъдат включени Западна Германия и скандинавските страни, в които също интересът към славянските литератури в това число и българската литература получава все по-жив тласък и по-конкретна изява.